

21

Οι Γαλάτες με αρχηγό το Βρέννο, αφού κατατρόπωσαν τις ρωμαϊκές λεγεώνες στον ποταμό Αλία, κατέστρεψαν εντελώς τη Ρώμη εκτός από το Καπιτώλιο, για το οποίο πήραν ως αντάλλαγμα ένα τεράστιο χρηματικό ποσό. Τότε ο Κάμιλλος, που είχε παραμείνει εξόριστος για πολύ καιρό στην Αρδέα, γιατί δε μοίρασε ακριβοδίκαια τη λεία από τους Βηίους, εκλέχτηκε δικτάτορας αν και βρισκόταν μακριά (από τη Ρώμη)· ακολούθησε τους Γαλάτες που ήδη αποχωρούσαν και, αφού τους εξολόθρευσε, πήρε πίσω όλο το χρυσάφι. Επειδή το χρυσάφι ζυγίστηκε στον τόπο εκείνο, έδωσε το όνομα του στην πόλη: ονομάζεται δηλαδή Πίσασυρος, επειδή εκεί ζυγίστηκε το χρυσάφι. Μετά την πράξη αυτή ο Κάμιλλος επέστρεψε στην εξορία, από όπου (όμως) γύρισε αφού τον παρακάλεσαν.

22

Ας μιμηθούμε τους Βρούτους, τους Καμίλλους, τους Δεκίους, τους Κουρίους, τους Φαβουκίους, τους Σκιπίωνές μας και τους αναρίθμητους άλλους (ηγέτες) που στέριωσαν αυτή την πολιτεία: σε αυτούς εγώ βέβαια δίνω μια θέση ανάμεσα στους αθάνατους θεούς¹. Ας αγαπάμε την πατρίδα μας, ας υπακούουμε στη Σύγκλητο, ας φροντίζουμε για τους καλούς πολίτες· ας αδιαφορούμε για το τωρινό κέρδος κι ας υπηρετούμε τη μελλοντική δόξα· ας θεωρούμε άριστο πράγμα αυτό που είναι το πιο σωστό· ας ελπίζουμε αυτά που θέλουμε, αλλά ας υπομένουμε ό,τι (αντίξοο) μας συμβεί· ας πιστεύουμε, τέλος, πως το σώμα των γενναίων αντρών και των μεγάλων ανθρώπων είναι θνητό· αλλά οι δυνάμεις της ψυχής² και η δόξα της αρετής είναι αιώνια.

1. τους τοποθετώ στη χορεία των αθάνατων θεών 2. οι πνευματικές δυνάμεις, οι πνευματικές δραστηριότητες.

23

Ο Καϊκίνας Παίτος, ο σύζυγος της Αρρίας, ήταν άρρωστος· άρρωστος ήταν και ο γιος τους. Το παιδί τους πέθανε. Η Αρρία του έκανε την κηδεία με τέτοιο τρόπο, που ο σύζυγος της να το αγνοεί¹. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά όταν έμπαινε στην κρεβατοκάμαρα του προσποιόταν ότι ο γιος τους ήταν ζωντανός και στο σύζυγο της, που ρωτούσε πολύ συχνά πώς ήταν το παιδί, απαντούσε: «Κοιμήθηκε καλά, έφαγε με όρεξη»². Κι όταν κάποια στιγμή τα δάκρυα της, που τα συγκρατούσε τόση ώρα, ήταν έτοιμα να ξεσπάσουν ασταμάτητα³, έβγαινε έξω· τότε παραδινόταν στη θλίψη της και λίγο αργότερα ξαναγύριζε με μάτια στεγνά. Ο Σκριβωνιανός είχε στασιάσει στην Ιλλυρία εναντίον του αυτοκράτορα Κλαυδίου. Ο Παίτος είχε πάει με το μέρος του, και μετά το φόνο του Σκριβωνιανού, τον οδηγούσαν σιδηροδέσμιο στη Ρώμη. Επρόκειτο να ανέβει στο Καράβι⁴· η Αρρία παρακαλούσε τους στρατιώτες να την επιβιβάσουν⁵ μαζί του. Δεν το κατόρθωσε· (έτσι) νοίκιασε ένα ψαροκάικο κι ακολούθησε το πελώριο καράβι.

1. να μην το μάθει 2. πήρε τροφή με όρεξη 3. υπερίσχυαν και ξέσπαγαν 4. καθώς ήταν να ανέβει στο καράβι, η Αρρία παρακαλούσε 5. να την αφήσουν να ανέβει.

24

Σαν πήγε ο Πόπλιος Κορνήλιος Νασικός στον ποιητή Έννιο και τον ζητούσε από την πόρτα, η υπηρέτρια του είπε ότι δεν ήταν σπίτι. (Τότε) ο Νασικός κατάλαβε πως του απάντησε έτσι με διαταγή του αφεντικού της και πως ο Έννιος ήταν μέσα. Άκου τώρα τί έκανε μετά ο Νασικός. Σαν ήλθε λίγες μέρες αργότερα ο Έννιος στον Νασικό και τον ζητούσε από την πόρτα, ο Νασικός φώναξε πως δεν ήταν σπίτι, παρόλο που ήταν. Τότε ο Έννιος αγανακτισμένος που ο Νασικός έλεγε ψέματα τόσο φανερά, του είπε: «Τι λοιπόν; Δε γνωρίζω τη φωνή σου;» Θέλεις να μάθεις τι απάντησε ο Νασικός; «Είσαι αναιδής άνθρωπος. Όταν σε ζητούσα εγώ, πίστεψα την υπηρέτρια σου πως δεν ήσουν σπίτι. Εσύ δεν πιστεύεις εμένα τον ίδιο;»

25

Κάποια μέρα ο Κάτωνας έφερε στη Σύγκλητο¹ ένα σύκο πρώιμο από την Καρχηδόνα και δείχνοντας το στους Συγκλητικούς είπε: «Σας ρωτώ (να μου πείτε), πότε νομίζετε πως το σύκο αυτό κόπηκε από το δέντρο». Όταν όλοι απάντησαν πως ήταν φρέσκο, αυτός συνέχισε: «Κι όμως, μάθετε πως κόπηκε στην Καρχηδόνα πριν τρεις μέρες. Τόσο κοντά στα τείχη μας έχουμε τον εχθρό! Φυλαχτείτε λοιπόν από τον κίνδυνο και προστατεύστε την πατρίδα. Μη στηρίζετε στις δυνάμεις της Ρώμης². Να αποβάλετε³ την υπερβολική σας αυτοπεποίθηση. Μην πιστέψετε πως θα ενδιαφερθεί κανείς για την πατρίδα, αν εσείς οι ίδιοι δε φροντίσετε γι' αυτήν. Θυμηθείτε πως κάποτε η πατρίδα μας βρέθηκε στον έσχατο κίνδυνο!»⁴.

Κι αμέσως (οι Ρωμαίοι) ξεκίνησαν-τον τρίτο Καρχηδονιακό πόλεμο, που στη διάρκεια του καταστράφηκε η Καρχηδόνα.

1. στο Βουλευτήριο 2. βλ. τις συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθ. XVIII 3. Να αφήσετε κατά μέρος 4. διέτρεξε τον έσχατο κίνδυνο.

26

Ο Γάιος Πλίνιος στέλνει τις ευχές του στο Μαρκελλίνο. Σου γράφω

τα παρακάτω με πάρα πολλή θλίψη: Η μικρότερη κόρη του Φουνδά-νού μας πέθανε. Δεν είδα ποτέ μου κανένα¹ πιο πρόσχαρο, πιο αξιαγάπητο και πιο άξιο να ζήσει περισσότερα χρόνια από αυτήν την κοπέλα. Πριν καλά καλά συμπληρώσει² τα δεκατρία της χρόνια, διέθετε κιόλας γεροντική σύνεση και σοβαρότητα που ταιριάζει σε δέσποινα, μαζί όμως με³ κοριτσίστικη γλυκύτητα. Πώς κρεμιόταν από το λαιμό του πατέρα της! Πώς αγκάλιαζε εμάς, τους φίλους του πατέρα της, με αγάπη και σεμνότητα! Πώς αγαπούσε τις τροφούς, τους παιδαγωγούς και τους δασκάλους της! Με πόση επιμέλεια και με πόσο νόημα διάβαζε! Πόσο συγκρατημένα έπαιζε! Με πόση υπομονή, κι ακόμη με πόση εγκαρτέρηση υπέμενε την τελευταία αρρώστια της!

1. τίποτα 2. ακόμη δεν είχε συμπληρώσει 3. κι όμως.

27

Σαν πήγε ο Ακκιος από τη Ρώμη στον Τάραντα, όπου ο Πακούβιος είχε αποσυρθεί σε μεγάλη ηλικία, έμεινε στο σπίτι του. Ο Ακκιος, που ήταν πολύ νεότερος του, του διάβασε, μετά από επιθυμία του, την τραγωδία του που ονομάζεται «Ατρέας». Τότε ο Πακούβιος του είπε πως όσα είχε γράψει ήταν βέβαια ηχηρά και μεγαλόπρεπα, μόνο που του φαινόταν κάπως τραχιά και στιφά. Ο Ακκιος του απάντησε: «Έτσι είναι όπως τα λες· κι ούτε βέβαια μετανιώνω γι' αυτό· γιατί αυτά που θα γράψω στη συνέχεια ελπίζω πως θα είναι καλύτερα.

Λένε, αλήθεια, πως με το πνεύμα συμβαίνει το (διό πράγμα που συμβαίνει με τους καρπούς¹ αυτοί που γεννιούνται σκληροί και πικροί γίνονται αργότερα γινωμένοι και γλυκείς· όσοι όμως βγαίνουν από την αρχή μαραμένοι και μαλακοί, αργότερα δεν ωριμάζουν αλλά σαπίζουν».

1. αυτό που υπάρχει στους καρπούς το ίδιο υπάρχει και στο πνεύμα.

28

Ο δούλος του Αισώπου μας, ο Λίκινος, που σου είναι γνωστός, δραπέτευσε από τη Ρώμη στην Αθήνα. Στην Αθήνα έμεινε λίγους μήνες σαν ελεύθερος κοντά στον Πάτρωνα τον επικούρειο, κι από εκεί πήγε στην Ασία. Αργότερα, κάποιος Πλάτωνας από τις Σάρδεις, μόλις έμαθε από γράμμα του Αισώπου πως ήταν δραπέτης, τον έπιασε και τον παρέδωσε στη φυλακή στην Έφεσο. Αναζήτησε τα ίχνη του, σε παρακαλώ, και με την πιο μεγάλη φροντίδα είτε στείλε τον στην Ρώμη είτε φέρ' τον μαζί σου γυρίζοντας από την Έφεσο. Μη σε απασχολήσει πόσο κοστίζει: όποιος είναι τέτοιος μασκαράς έχει μικρή αξία. Ο Αίσωπος όμως οργίστηκε τόσο πολύ για την ελεεινή πράξη και το θράσος του δούλου, που τίποτα δε θα τον ευχαριστούσε πιο πολύ¹ από το να ξαναπάρει πίσω το δραπέτη².

1. τίποτε δε θα μπορούσε να του είναι πιο ευχάριστο 2. από την επανάκτηση του δραπέτη.

29

Καθώς ο Οκταβιανός επέστρεφε στη Ρώμη μετά τη νίκη του στο Άκτιο, τον προϋπάντησε κάποιος που κρατούσε ένα κοράκι. Είχε εκπαιδεύσει το κοράκι να λέει τα εξής (λόγια): «Χαίρε, Καίσαρα, νικητή και στρατηγέ!». Ο Καίσαρας ενδιαφέρθηκε πολύ να αγοράσει το κοράκι. Το αγόρασε λοιπόν για είκοσι χιλιάδες σηστερτίους. Το παράδειγμα του παρακίνησε κάποιον παπουτσή να μάθει τον ίδιο χαιρετισμό σε ένα κοράκι. Για πολύ καιρό κόπιαζε μάταια : κάθε φορά που το πουλί δεν απαντούσε, ο παπουτσης συνήθιζε να λέει: «Κρίμα στον κόπο μου!». Κάποτε επιτέλους το κοράκι έμαθε το χαιρετισμό και ο παπουτσης, θέλοντας να κερδίσει χρήματα¹, το έφερε στον Καίσαρα. Όταν ο Καίσαρας άκουσε το χαιρετισμό, είπε: «Στο σπίτι μου ακούω αρκετούς χαιρετισμούς σαν κι αυτόν». Τότε το κοράκι θυμήθηκε τα λόγια του αφέντη του: «Κρίμα στον κόπο μου!». Ακούγοντας αυτά τα λόγια ο Αύγουστος γέλασε και αγόρασε το πουλί για τόσο μεγάλο ποσό όσο δεν είχε δώσει για κανένα άλλο μέχρι τότε!

1. επιθυμώντας τα χρήματα 2. για όσο δεν είχε αγοράσει κανένα άλλο μέχρι τότε.

(Ο άνθρωπος) αυτός όμως, κύριοι δικαστές, και βρέθηκε στην Ασία και τον πατέρα του, έναν πολύ γενναίο άντρα, βοήθησε πολύ στους κινδύνους, τον παρηγόρησε στις ταλαιπωρίες και τον συγχάρηκε στη νίκη του. Κι αν η Ασία κρύβει κάποια υποψία τρυφής, έχουμε υποχρέωση να επαινέσουμε το Μουρήνα, γιατί είδε την Ασία αλλά έζησε στην Ασία με εγκράτεια. Για το λόγο αυτό οι κατήγοροι του δε χρησιμοποίησαν για μομφή εναντίον του Μουρήνα το όνομα «Ασία», από την οποία γεννήθηκε¹ έπαινος για την οικογένεια του, υστεροφημία για τη γενιά του, τιμή και δόξα για το όνομα του· αντίθετα τον κατηγορήσαν² για κάποια ατιμία και ντροπή που φορτώθηκε στην Ασία ή έφερε μαζί του από την Ασία. Το ότι υπηρέτησε στρατιώτης στον πόλεμο εκείνο υπήρξε δείγμα αντρειάς· το ότι υπηρέτησε με πολύ μεγάλη προθυμία

κάτω από τις διαταγές του πατέρα του υπήρξε δείγμα του σεβασμού του (προς αυτόν)· το ότι το τέλος της θητείας του συνέπεσε με τη νίκη και το θρίαμβο του πατέρα του υπήρξε δείγμα καλής τύχης.

1. δημιουργήθηκε 2. ενν. το obiecerunt

Στη διάρκεια του Λατινικού πολέμου ο ύπατος Τίτος Μάνλιος, που καταγόταν από αριστοκρατική γενιά, είχε την αρχηγία του ρωμαϊκού στρατού. Κάποτε που έφευγε από το στρατόπεδο διέταξε να μην εμπλακεί κανείς σε μάχη. Λίγο αργότερα όμως ο γιος του πέρασε έφιππος μπροστά από το στρατόπεδο των εχθρών και ο αρχηγός τους

τον προκάλεσε σε μάχη με αυτά τα λόγια: «Ας μονομαχήσουμε, για να κριθεί από την έκβαση της μονομαχίας πόσο ο Λατίνος στρατιώτης ξεπερνάει το Ρωμαίο σε ανδρεία!». Τότε ο νεαρός όρμησε στον αγώνα παρά τη διαταγή του υπάτου έχοντας εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του και παρασυρμένος από την επιθυμία να πολεμήσει. Όντας δυνατότερος από τον αντίπαλο του τον διαπέρασε με το δόρυ του και τον γύμνωσε από τα όπλα του. Αμέσως οι εχθροί ζήτησαν τη σωτηρία στη φυγή¹. Όταν όμως ο ύπατος γύρισε στο στρατόπεδο, τιμώρησε με θάνατο το νεαρό, που χάρη σε αυτόν οι εχθροί είχαν τραπή σε φυγή².

1. τράπηκαν σε φυγή για να σωθούν 2. που είχε κατορθώσει να τρέψει τους εχθρούς σε φυγή.

Γεμάτα είναι όλα τα βιβλία, γεμάτοι οι λόγοι των σοφών, γεμάτη είναι η αρχαιότητα από πρότυπα υποδειγματικής συμπεριφοράς. Όλα αυτά (τα πρότυπα) θα έμεναν στην αφάνεια αν δεν τα συνόδευε το φως των Γραμμάτων. Πόσο πολλές εικόνες γενναιότητας αντρών μας άφησαν κληρονομιά οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι συγγραφείς, όχι μόνο για να τις ατενίζουμε αλλά και για να τις μιμούμαστε! Αυτές (τις εικόνες) τις έβαζα πάντα μπροστά μου ως πρότυπα στην επιθυμία μου να διοικήσω σωστά και να διαχειριστώ την πολιτεία μας. Διέπληθα την ψυχή μου και το νου μου με το να λατρεύω και να αναλογίζομαι τους έξοχους άντρες. Γιατί έτσι μπόρεσα να ριχτώ για τη σωτηρία σας σε τόσους πολλούς και τόσο μεγάλους αγώνες· με το να επιδιώκω δηλαδή μόνο τον έπαινο και την τιμή και να μην υπολογίζω όλα τα βάσανα του σώματος και όλους τους θανάσιμους κινδύνους.

Εσύ και μόνο¹, Γάιε Καίσαρα, πρέπει να αποκαταστήσεις όλα όσα ξέρεις πως κείτονται καταλυμένα και ριγμένα κάτω από τη λαίλαπα αυτού του ίδιου του πολέμου, που υπήρξε αναγκαίος: πρέπει να αναδιοργανώσεις τη δικαιοσύνη, να αποκαταστήσεις την εμπορική πίστη, να χαλιναγωγήσεις τα πάθη, να επιδιώξεις την αύξηση του πληθυσμού· πρέπει να στερεώσεις με αυστηρούς νόμους όλα όσα έχουν ήδη καταρρεύσει και καταλυθεί. Σε ένα τόσο φοβερό² εμφύλιο πόλεμο, μέσα στο τόσο μεγάλο πάθος των ψυχών και των όπλων, η ρημαγμένη πολιτεία έχασε και πολλά διακριτικά του κύρους της και πολλά στηρίγματα της σταθερότητας της· και πολλά έκανε στον πόλεμο και ο ένας και ο άλλος αρχηγός, που ο ίδιος σε περίοδο ειρήνης θα είχε εμποδίσει να συμβούν. Πρέπει λοιπόν να βοηθήσεις την πολιτεία και να θεραπεύσεις τώρα όλες τις πληγές του πολέμου, που κανείς εκτός από σένα δεν μπορεί να γιατρέψει.

1. Εσύ είσαι ο μόνος που 2. τόσο μεγάλο.

34

Ενώ ο Αφρικανός βρισκόταν στο Λίτερνο, έτυχε να έρθουν πολλοί αρχηγοί ληστών, για να τον χαιρετίσουν επίσημα. Τότε ο Σκιπίωνας, επειδή νόμιζε πως ήλθαν για να συλλάβουν τον ίδιο, εγκατέστησε φρουρά από δούλους στο σπίτι του. Βλέποντας το πράγμα αυτό οι ληστές πλησίασαν την πόρτα αφού άφησαν κάτω τα όπλα (τους), και με δυνατή φωνή ανάγγειλαν στο Σκιπίωνα -να το ακούς και να μην το πιστεύεις!- πως είχαν έλθει για να θαυμάσουν την παλικάριά. Όταν οι δούλοι μετέφεραν τα λόγια αυτά στο Σκιπίωνα, αυτός τάξε να ανοίξουν τις πόρτες και να τους βάλουν μέσα. Οι ληστές προσκύνησαν τις παραστάδες της πόρτας σαν ιερό ναό και φίλησαν με

λαχτάρα το δεξί χέρι του Σκιπίωνα. Αφού άφησαν μπροστά στην είσοδο δώρα (σαν κι αυτά) που οι άνθρωποι συνήθως προσφέρουν στους αθάνατους θεούς, γύρισαν στα λημέρια τους¹.

1. στον τόπο τους.

35

Λένε πως ο Όμηρος είχε ένα δούλο, ο Πλάτωνας τρεις και ο Ζήνωνας κανέναν. Κανείς όμως ας μην τους λυπηθεί, γιατί τάχα έζησαν στη δυστυχία. Ο Μενήσιος Αγρίππας, που μεσολάβησε για την κοινή συμφιλίωση ανάμεσα στους πατρικούς και στους πληβείους, κηδεύτηκε με έρανο. Την εποχή που ο Ατίλιος Ρήγουλος κατατρόπωνε τους Καρχηδονίους στην Αφρική, έγραψε στη Σύγκλητο πως ο εργάτης του είχε φύγει και είχε εγκαταλείψει το χωράφι του· η Σύγκλητος αποφάσισε να αναλάβει το κράτος τη φροντίδα του αγρού, επειδή ο Ρήγουλος βρισκόταν μακριά. Οι θυγατέρες του Σκιπίωνα προικίστηκαν από το δημόσιο ταμείο, επειδή ο πατέρας τους δεν τους είχε αφήσει τίποτα. Δίκαιο ήταν, μα τον Ηρακλή, να πληρώσει φόρο ο ρωμαϊκός λαός στο Σκιπίωνα, αφού οι ίδιοι, εισέπρατταν μόνιμα φόρο από την Καρχηδόνα. Ευτυχισμένοι οι άντρες των κοριτσιών (αυτών) που ο ρωμαϊκός λαός πήρε τη θέση του πεθερού τους¹

1. που τους έλαχε για πεθερός ο ρωμαϊκός λαός.

36

Ο Μάνιος Κούριος Δεντάτος ήταν πάρα πολύ ολιγαρκής, για να μπορεί να περιφρονεί ευκολότερα τα πλούτη. Μια μέρα ήλθαν σε αυτόν απεσταλμένοι των Σαμνιτών. Αυτός παρουσιάστηκε στα μάτια τους καθισμένος δίπλα στη φωτιά σε ένα σκαμνί και τρώγοντας από ένα ξύλινο πιάτο. Περιφρόνησε τα πλούτη των Σαμνιτών και οι Σαμνίτες θαύμασαν τη φτώχεια του. Ενώ δηλαδή του έφεραν από μέρους της πολιτείας τους πολύ χρυσάφι, για να το κάνει ό,τι θέλει, γέλασε μαλακώνοντας το αυστηρό πρόσωπο του κι απάντησε αμέσως: «Μέλη αυτής της περιττής, για να μην πω ανόητης, πρεσβείας, πείτε στους Σαμνίτες πως ο Μάνιος Κούριος προτιμάει να εξουσιάζει τους πλούσιους παρά να γίνει πλούσιος ο ίδιος· και θυμηθείτε πως εμένα ούτε στη μάχη μπορούν να με νικήσουν ούτε με χρήματα να με διαφθείρουν».

37

Τα πράγματα έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο που, αν κάποιος θεός ή κάποιο τυχαίο περιστατικό δε βοηθήσει, δε θα μπορέσουμε να σωθούμε. Εγώ βέβαια, μόλις ήλθα στη Ρώμη, δεν έπαψα και να πιστεύω και να λέω και να κάνω όλα εκείνα που στόχευαν στην ομόνοια¹· όμως τόσο μεγάλη μανία τους είχε πιάσει όλους, ώστε να επιθυμούν τον πόλεμο, μολονότι εγώ φώναζα ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη δυστυχία από τον εμφύλιο πόλεμο. Στους εμφύλιους πολέμους όλα είναι αξιοθρήνητα, αλλά τίποτα δεν είναι πιο αξιοθρήνητο από την ίδια τη νίκη: αυτή κάνει τους νικητές αγριότερους και πιο αχαλίνωτους (από ό,τι συνήθως), ώστε, ακόμη κι αν δεν είναι τέτοιοι από τη φύση τους, να εξαναγκάζονται από τα πράγματα² να γίνουν. Πράγματι, η έκβαση των εμφύλιων πολέμων είναι πάντα τέτοια, ώστε να γίνονται όχι μόνο όσα θέλει ο νικητής, αλλά (ώστε) ακόμη να κάνει ο νικητής το χατίρι εκείνων, με τη βοήθεια των οποίων κερδήθηκε η νίκη.

1. που αφορούσαν την ομόνοια 2. από ανάγκη.

38

Ενώ η Καικιλία, η γυναίκα του Μετέλλου, επιδίωκε την εμφάνιση κάποιου γαμήλιου οiwονού για την κόρη της αδελφής της σύμφωνα με τις πατροπαράδοτες συνήθειες, δημιούργησε η ίδια τον οiwονό. Μια νύχτα δηλαδή καθόταν σε ένα ιερό με την κόρη της αδελφής της και περίμενε μέχρι να ακουστεί κάποια φωνή που να ανταποκρινόταν στο σκοπό τους. Κάποτε πια η κοπέλα, κουρασμένη από την πολλή ορθοστασία, ζήτησε από τη θεία της να της παραχωρήσει για λίγο τη «θέση» της. Τότε η Καικιλία της είπε: «Ευχαρίστως σου παραχωρώ τη θέση μου». Λίγο καιρό αργότερα τα ίδια τα πράγματα επαλήθευσαν τα λόγια αυτά. Πέθανε δηλαδή η Καικιλία, που, όσο ζούσε, ο Μέτελλος την αγάπησε πολύ. Έπειτα ο Μέτελλος παντρεύτηκε την κοπέλα.

39

Ούτε η φτώχεια ούτε ο πόνος εμποδίζουν το σοφό, ούτε τα πράγματα αυτά που βγάζουν από το δρόμο τους και γκρεμοσακίζουν όσους δεν έχουν πείρα. Πιστεύεις πως οι συμφορές τον καταβάλλουν; Αντίθετα¹, τις χρησιμοποιεί! Ο Φειδίας δεν ήξερε να κάνει αγάλματα μόνο από ελεφαντόδοντο· (τα) έκανε κι από μπρούντζο. Αν του πήγαινες μάρμαρο, αν του πήγαινες κάποιο υλικό πιο ταπεινό, θα το 'κανε τέτοιο (άγαλμα), όσο μπορούσε να γίνει πιο τέλειο από αυτό το υλικό. Έτσι κι ο σοφός θα δείξει την αρετή του στα πλούτη, αν μπορέσει, κι αν όχι, στη φτώχεια· αν μπορέσει, στην πατρίδα, κι αν όχι, στην εξορία· αν μπορέσει, ως στρατηγός, κι αν όχι, ως στρατιώτης· αν μπορέσει, γερός, κι αν όχι, ανάπηρος. Όποια τύχη κι αν του λάχει, θα δημιουργήσει από αυτήν κάτι αξιομνημόνευτο.

1. κάθε άλλο .

40

Αφού κατέλαβε τη Ρώμη ο Σύλλας, συγκάλεσε ένοπλος τη Σύγκλητο, για να κηρύξει όσο πιο γρήγορα γινόταν το Γάιο Μάριο εχθρό του κράτους. Στη θέληση του κανείς δεν τολμούσε να πάει αντίθετα. Μόνο ο Κόιντος Μούκιος Σκαιόλας, ο οiwονοσκοπός, όταν του ζητήθηκε η γνώμη γι' αυτό, αρνήθηκε να ψηφίσει. Κι επιπλέον, όταν ο Σύλλας τον πίεζε και τον απειλούσε¹, αυτός του απάντησε: «Ακόμη κι αν μου δείξεις τα στρατεύματα με τα οποία έχεις περικυκλώσει το Βουλευτήριο, ακόμη κι αν με απειλήσεις με θάνατο, εγώ δεν πρόκειται ποτέ να κηρύξω το Μάριο εχθρό του κράτους. Αν και είμαι γέρος κι αδύναμος στο σώμα, εντούτοις πάντα θα θυμάμαι ότι ο Μάριος έσωσε τη Ρώμη και την Ιταλία».

1. τον πίεζε απειλητικά

41

Ο Κούριος κι ο Φαβρίκιος, που έζησαν στα πολύ παλιά τα χρόνια, και οι Οράτιοι, πολύ παλιότεροί τους, μιλούσαν με τους συγχρόνους τους καθαρά και με διαύγεια· δε χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα των Σικανών και των Πελασγών, που λένε πως ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ιταλίας, αλλά τη γλώσσα της εποχής τους. Εσύ όμως χρησιμοποιείς γλώσσα που έχει πέσει σε αχρηστία¹ εδώ και πολλά χρόνια, σαν να μιλούσες τώρα με τη μάνα του Ευάνδρου, επειδή δε θέλεις να ξέρει και να καταλαβαίνει κανείς τι λες. Ανόητε άνθρωπε, γιατί δε σωπαίνεις, για να πετύχεις αυτό που θες; Δες όμως πως σου αρέσουν τα παλιά τα

χρόνια, γιατί είναι τιμημένα και καλά και σεμνά. Έτσι λοιπόν να ζεις όπως οι παλιοί, αλλά έτσι να μιλάς όπως οι σύγχρονοι μας². Και να 'χεις πάντα στη μνήμη σου και στην καρδιά σου αυτό που έγραψε ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας: «Σαν το σκόπελο απόφευγε τη λέξη την ασυνήθιστη και την πρωτάκουστη».

1. που είναι απαρχαιωμένη 2. όπως οι άνθρωποι της εποχής μας.

42

Υπάρχουν μερικοί σε αυτή τη Σύγκλητο, που είτε δε βλέπουν την απειλή που πλησιάζει, είτε κλείνουν τα μάτια σε αυτά που βλέπουν¹. Αυτοί εξέθρεψαν τις ελπίδες του Κατιλίνα με τις επιεικείς τους αποφάσεις κι ενίσχυσαν τη συνωμοσία που ήταν στα σπάργαλα της² με το να μην πιστεύουν στην ύπαρξη της. Ενεργώντας κάτω από την επιρροή αυτών πολλοί (άλλοι), όχι μόνο αχρείοι αλλά και άπειροι, αν τον είχα τιμωρήσει, θα έλεγαν πως ενέργησα σκληρά και τυραννικά³. Τώρα όμως καταλαβαίνω πως αν αυτός φτάσει στο στρατόπεδο του Μανλίου, όπου κατευθύνεται, δε θα υπάρξει κανείς τόσο ανόητος, που να μη βλέπει πως έγινε συνωμοσία, και κανείς τόσο αχρείος, που να μην το ομολογήσει.

1. κάνουν πως δε βλέπουν αυτά που βλέπουν 2. που γεννιόταν 3. πως αυτό έγινε σκληρά και τυραννικά

43

Μήπως ήρθα σε εχθρό και είμαι αιχμάλωτη στο στρατόπεδο σου; Σε τέτοιο σημείο με κατάντησε η μακροζωία και τα έρμα γερατειά μου, που να σε δω πρώτα εξόριστο και ύστερα εχθρό; Πώς μπόρεσες να ερημώσεις αυτή τη χώρα που σε γέννησε και σε ανάθρεψε; Δε σου πέρασε η οργή τη στιγμή που πατούσες τα σύνορα της πατρίδας σου ; Παρόλο που είχες φτάσει με τόσο εχθρική κι απειλητική διάθεση γιατί, σαν είδες τη Ρώμη, δεν πέρασε αυτή η ιδέα από το μυαλό σου: «Μέσα σε εκείνα εκεί τα τείχη βρίσκονται το σπίτι μου κι οι θεοί μου, η μάνα, η γυναίκα και τα παιδιά μου»; Αν λοιπόν εγώ δε σε γένναγα, η Ρώμη δε θα βρισκόταν πολιορκημένη· αν δεν είχα γιο, θα πέθαινα λεύτερη σε λεύτερη πατρίδα. Εγώ τίποτα πια δεν μπορώ να πάθω κι ούτε θα είμαι τόσο δυστυχισμένη για πολύ ακόμα· αυτούς εδώ όμως, αν συνεχίσεις, τους περιμένει ή πρόωρος θάνατος ή μακρόχρονη σκλαβιά.

44

Αυτή είναι η ζωή των τυράννων σε αυτήν¹ δεν μπορεί να υπάρξει καμιά εμπιστοσύνη, καμιά αγάπη, καμιά πίστη σε σταθερή φιλία. Οι τυράννοι πάντα υποπτεύονται κι ανησυχούν για όλα. Δεν έχει θέση η φιλία σε αυτούς: γιατί δεν ξέρω ποιος μπορεί να αγαπά όποιον φοβάται ή αυτόν που νομίζει πως τον φοβάται. Στους τυράννους δείχνουν εντούτοις οι γύρω τους υποκριτικό σεβασμό, (τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα) Αν όμως τύχει να χάσουν την αρχή², όπως συνήθως συμβαίνει, τότε καταλαβαίνουν πόσο τους έλειπαν οι φίλοι³. Λένε πως ο Ταρκύνιος όταν ήταν εξόριστος είπε αυτό (το λόγο): «Τότε μόνο κατάλαβα ποιοι μου ήταν αληθινοί φίλοι και ποιοι ψεύτικοι⁴, όταν δεν μπορούσα πια να ανταποδώσω τις χάρες ούτε σε εκείνους ούτε σε αυτούς».

1. στην οποία 2. να πέσουν 3. πόσον ήσαν στερημένοι από φίλους 4. ποιους είχα αληθινούς φίλους και ποιους ψεύτικους.

45

Ο Κάισαρας πληροφορείται από τους αιχμαλώτους τι συμβαίνει στο στρατόπεδο του Κικέρωνα και πόσο κρίσιμη είναι η κατάσταση¹. Τότε πείθει κάποιον από τους Γαλάτες ιππείς να μεταφέρει ένα γράμμα στον Κικέρωνα. Φροντίζει και προνοεί να μη μαθευτούν τα σχέδια μας, αν το γράμμα πέσει στα χέρια του εχθρού². Για το λόγο αυτό στέλνει επιστολή γραμμένη στα ελληνικά. Συμβουλεύει τον ταχυδρομο, αν δεν μπορέσει να πλησιάσει, να δέσει το γράμμα στον ιμάντα του ακοντίου και να το ρίξει μέσα στο στρατόπεδο. Στην επιστολή γράφει πως θα έλθει γρήγορα με τις λεγεώνες του. Ο Γαλάτης, επειδή φοβήθηκε τον κίνδυνο, αποφάσισε να ρίξει το ακόντιο. Κατά σύμπτωση το ακόντιο καρφώθηκε σε έναν πύργο· τρεις μέρες αργότερα το είδε ένας στρατιώτης και το πήγε στον Κικέρωνα. Αυτός διάβασε όλο το γράμμα και προέτρεψε τους στρατιώτες του να ελπίζουν στη σωτηρία τους.

1. σε πόσο μεγάλο κίνδυνο βρίσκονται τα πράγματα 2. να μη μαθευτούν τα σχέδια μας από τους εχθρούς αν αρπάξουν το γράμμα.

46

Οι φιλόσοφοι πιστεύουν πως ο κόσμος κυβερνιέται από τη θεία βούληση. Νομίζουν πως είναι κάτι

σαν πόλη και πολιτεία κοινή για τους θεούς και τους ανθρώπους και πως ο καθένας μας ξεχωριστά αποτελεί μέρος αυτού του κόσμου: αυτό συνεπάγεται την υποχρέωση μας από τη φύση να βάζουμε το γενικό καλό πάνω από το ατομικό μας. Γιατί, όπως οι νόμοι βάζουν τη γενική ευημερία πάνω από την ατομική, με τον ίδιο τρόπο ο σωστός και σοφός άνθρωπος που υπακούει στους νόμους φροντίζει περισσότερο για την ευημερία του συνόλου¹ παρά για την ευημερία ενός οποιουδήποτε ατόμου ή τη δική του. Και δεν πρέπει να επικρίνεται περισσότερο ο προδότης της πατρίδας παρά ο προδότης του κοινού συμφέροντος, ή όποιος λιποτακτεί από τη γενική ευημερία για χάρη της ατομικής του ωφέλειας και ευημερίας. Έτσι συμβαίνει να είναι αξιέπαινος όποιος² πέφτει για την πατρίδα, επειδή είναι σωστό να μας είναι πιο αγαπητή η πατρίδα παρά ο ίδιος μας ο εαυτός³.

1. όλων 2. να πρέπει να επαινούμε όποιον 3. εμείς οι ίδιοι.
- 2.

47

Η Ιουλία, η κόρη του Αυγούστου, είχε αρχίσει να εμφανίζει πρόωρα άσπρες τρίχες που συνήθιζε να τις βγάζει κρυφά. Όταν ο Αύγουστος το πληροφορήθηκε, θέλησε να αποθαρρύνει τη θυγατέρα του από αυτή τη συνήθεια της¹. Με αυτό το σχέδιο εμφανίστηκε κάποτε απρόοπτα² κι έπιασε τις κομμώτριες επ' αυτοφώρω. Παρόλο που ανακάλυψε άσπρες τρίχες πάνω στα φορέματα τους, εντούτοις ο Αύγουστος προσποιήθηκε πως δεν τις είδε κι άφησε την ώρα να κυλήσει³ με άλλες κουβέντες, ώσπου έφερε τη συζήτηση στην ηλικία της. Τότε ρώτησε την κόρη του αν σε μερικά χρόνια θα προτιμούσε να είναι ασπρομάλλα ή φαλακρή. Όταν εκείνη απάντησε «προτιμώ, πατέρα μου, να είμαι ασπρομάλλα», ο πατέρας της την αντέκρουσε με⁴ το εξής ψεύτικο επιχείρημα «Δεν αμφιβάλλω πως δε θέλεις να μείνεις φαλακρή. Γιατί λοιπόν δε φοβάσαι μήπως αυτές εδώ σε κάνουν φαλακρή;»

1. από το να κάνει αυτό 2. (και ξαφνικά) 3. παρέτεινε το χρόνο 4. Της πρόβαλε

48

Κάποιος Λουζιτανός είχε δώσει στο Σερτώριο για δώρο ένα πολύ όμορφο άσπρο ελάφι¹. Ο Σερτώριος τους έπεισε όλους πως το ελάφι κατευθυνόταν από τη θεά Αρτεμη² και μιλούσε μαζί του και του υπέδειχνε τι ήταν χρήσιμο να κάνει. Αν του φαινόταν πως έπρεπε να δώσει κάποια διαταγή στους στρατιώτες του που ήταν σκληρότερη από τις συνηθισμένες, διακήρυσσε πως τον είχε συμβουλέψει το ελάφι. Το ελάφι αυτό έφυγε κάποια μέρα και πίστεψαν πως είχε πεθάνει. Όταν κάποιος ανάγγειλε στο Σερτώριο πως το ελάφι είχε βρεθεί, ο Σερτώριος τον διέταξε να το κρατήσει μυστικό⁴. Ακόμη του έδωσε οδηγίες να το αφήσει ξαφνικά ελεύθερο την επομένη στο μέρος όπου θα βρισκόταν αυτός και οι φίλοι του. Την άλλη μέρα ο Σερτώριος δέχτηκε τους φίλους του στην κρεβατοκάμαρα του και τους είπε πως είχε δει στο ύπνο του ότι το ελάφι, που είχε πεθάνει, ξαναγύρισε κοντά του. Όταν το ελάφι αφέθηκε ελεύθερο από το δούλο και όρμησε στην κρεβατοκάμαρα του, προκάλεσε μεγάλη κατάπληξη⁵.

1. ένα άσπρο ελάφι εξαιρετικής ομορφιάς 2. από τη βούληση της Αρτεμης 4. να σωπάσει 5. γεννήθηκε μεγάλος θαυμασμός.

49

Σαν έμαθε η Πορκία, η γυναίκα του Βρούτου, το σχέδιο του άντρα της να δολοφονήσει τον Καίσαρα¹, ζήτησε ένα ξυράφι μανικιουρίστα τάχα για να κόψει τα νύχια της και αυτοτραυματίστηκε² με αυτό καθώς³ της γλίστρησε δήθεν τυχαία. Έπειτα ο Βρούτος, που οι υπηρέτριες τον κάλεσαν στην κρεβατοκάμαρα της με ξεφωνητά, ήλθε για να τη μαλώσει που τάχα⁴ είχε κλέψει την τέχνη του μανικιουρίστα. Τότε η Πορκία του είπε κρυφά: «Αυτό που έκανα⁵ δεν ήταν πράξη ασυλλόγιστη αλλά μια ξεκάθαρη απόδειξη της αγάπης μου για σένα που ετοιμάζεις⁶ τέτοιο σχέδιο. Θέλησα δηλαδή να δοκιμάσω με πόση ηρεμία θα σκοτωνόμουν με το ξίφος, αν το σχέδιο σου δεν είχε αίσια έκβαση⁷».

1. για τη δολοφονία του Καίσαρα 2. πλήγωσε τον καυτό της 3. που 4. υποκειμενική αιτιολογία- βλ. τις Συμπληρωματικές παρατηρήσεις στο μάθημα 5. η πράξη μου αυτή 6. σχεδιάζεις 7. δεν πήγαινε κατ' ευχή.

Τότε που οι ύπατοι Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας και Αυρήλιος Κόττας αντιδικούσαν στη Σύγκλητο για το ποιος θα πήγαινε¹ στην Ισπανία να αντιμετωπίσει το Βιριάθου², υπήρχε μεγάλη διάσταση απόψεων ανάμεσα στους Συγκλητικούς, καθώς άλλοι υποστήριζαν τον Γάλβα κι άλλοι τον Κόττα. Ο μόνος που διαφώνησε με ολόκληρη τη Σύγκλητο ήταν ο Πόπλιος Σκιπίωνας ο Αιμιλιανός. «Κατά την κρίση μου»³, είπε, «δεν πρέπει να σταλεί κανένας από τους δύο, γιατί ο ένας είναι φτωχός και ο άλλος άπληστος». Ο Σκιπίωνας ο Αιμιλιανός δηλαδή θεωρούσε το ίδιο κακούς συμβούλους της εξουσίας και τη φτώχεια και την απληστία. Την πρόταση του αυτήν ο Σκιπίωνας την έκανε⁴ με σοβαρότητα και χωρίς καμιά κακία⁵ κι (έτσι) πέτυχε να μη σταλεί στην επαρχία (αυτή) κανένας από τους δύο.

1. θα στελνόταν
2. εναντίον του Βιριάθου
3. κρίνω πως
4. τη γνώμη του... είπε
5. κακοβουλία

ΣΤ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ